

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
Факультет романо-германської філології
Кафедра германської філології

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з наукової роботи
Наталія ВІННІКОВА

« 30 » *серпень* _____ 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАГАЛЬНОГО МОВОЗНАВСТВА

для аспірантів

спеціальності 035 Філологія

освітнього рівня третього (освітньо-наукового)

освітньо-наукової програми «Філологія»

Київ – 2024

Розробник

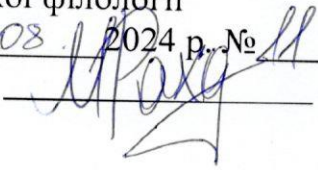
Колесник Олександр Сергійович, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри германської філології Київського університету імені Бориса Грінченка

Викладач:

Колесник Олександр Сергійович, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри германської філології Київського університету імені Бориса Грінченка

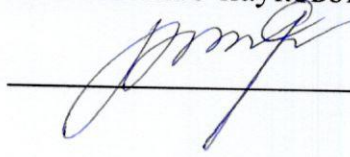
Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри германської філології

Протокол від 30. 08. 2024 р., № 11

Завідувач кафедри Русудан МАХАЧАШВІЛІ.

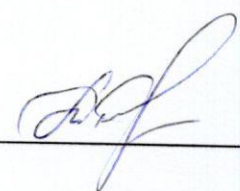
Робочу програму погоджено з гарантом освітньо-наукової програми

30. 08. 2024 р.

Гарант освітньо-наукової програми Олена БРОВКО

Робочу програму перевірено

« 30 ». 08 .20 24 р.

Завідувач аспірантури, докторантури Ілона ТРИГУБ

Пролонговано:

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), «__» __ 20__ р., протокол № _____
підпис П.І.Б.

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), «__» __ 20__ р., протокол № _____
підпис П.І.Б.

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), «__» __ 20__ р., протокол № _____
підпис П.І.Б.

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), «__» __ 20__ р., протокол № _____
підпис П.І.Б.

1. Опис навчальної дисципліни

Актуальні питання загального мовознавства

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	Денна	Заочна
Вид дисципліни	Вибіркова	
Мова викладання, навчання та оцінювання	Англійська / українська	
Загальний обсяг кредитів / годин	5 / 150	
Рік навчання	2	2
Семестр	3	3
Кількість змістових модулів з розподілом:	1	1
Обсяг годин, в тому числі:	150	150
Аудиторні	40	20
Самостійна робота	100	130
Форма семестрового контролю	залік	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

«Актуальні питання загального мовознавства» є складовою частиною вибіркового блоку вибіркової частини освітньої програми здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії. Її вивчення передбачає розв'язання низки **завдань фундаментальної підготовки фахівців вищої кваліфікації**, зокрема: теоретичне та практичне оволодіння майбутніми науковцями основами лінгвосеміотики, когнітивної лінгвістики, лінгвістики тексту, герменевтики, лінгвокультурології, дискурс-аналізу, формування і вдосконалення компетенцій, пов'язаних із узагальненням і синтезом результатів розвідок у різних парадигмах мовознавства, моделюванням власного дослідження, орієнтованого на пошук загальних тенденцій, аналогій, універсалій, притаманних як мовним системам (спорідненим і неспорідненим), так і відкритим системам різноманітної етіології, що потрапляють до "ноосферного поля" діяльності людини, а також із пошуком та інтерпретацією емпіричного матеріалу із джерел різної природи (друкованих, електронних, аудіальних тощо) європейськими мовами.

Мета вивчення навчальної дисципліни: формування у здобувачів наукового ступеня "доктор філософії" уявлення про актуальне у ХХІ ст. коло областей розвідок, методологію, методи дослідження та інтерпретативні техніки, притаманні різним парадигмам сучасного мовознавства, що використовуються для багатоаспектного аналізу явищ мови та мовлення, синтез і узагальнення отриманих результатів у сенсі "лінгвоуніверсології".

Завдання навчальної дисципліни:

- визначити особливості сучасного розуміння "загального мовознавства" у контексті сучасних мовознавчих студій;
- схарактеризувати контури мовознавчих парадигм і визначити їхні "точки дотику" а також їхній зв'язок з іншими галузями наукового знання;
- формувати уявлення про універсалії поступу відкритих систем у контексті аналізу та інтерпретації вербальних феноменів різної природи, дотичних до творення і розвитку (передовсім, європейських) лінгвокультур;
- ознайомити здобувачів із завданнями, принципами, методами наукового пізнання, здійснити "проекцію" завдань наукових розвідок на коло філологічних проблем;
- формування здатності здійснювати аналіз мовних знаків і знакових конструктів, відібраних з текстів різними європейськими мовами, на морфонологічному, лексичному, синтаксичному рівнях;
- формування здатності встановлювати міжсистемні аналогії та здійснювати синтез отриманих в результаті інтерпретацій даних;
- окреслити уявлення про сучасне розуміння "міждисциплінарності" як лінгво-універсологічної інтерпретації результатів емпіричного дослідження;
- розвиток у аспірантів умінь працювати з текстами і дискурсивними конструктами з використанням лексикографічних джерел і мовних корпусів;
- розвиток у аспірантів умінь використовувати дані, отримані при аналізі матеріалу з різних європейських мов, у власних дослідженнях.

У ході семінарських занять передбачене проведення дискусій на основі обговорення результатів індивідуальних творчих проєктів, а також обговорення множинних інтерпретацій фрагментів текстів і різножанрових дискурсивних фрагментів європейськими мовами.

Під час семінарських (практичних) занять, індивідуальної навчально-дослідницької та самостійної роботи аспіранти ***набувають умінь та навички, формують галузеві та загальнопрофесійні компетенції щодо:***

1. розуміння специфіки мовного кодування результатів інтерпретаційної діяльності людини, сутності механізмів свідомості, відповідальних за категоризацію світу, а також кореляції ірраціонального та раціонального у мисленні людини;
2. походження мови як цивілізаційної універсалії, усвідомлення й вміння формулювати основні проблеми, пов'язані з вербальним способом презентації явищ інформаційного і ментального планів;
3. вмінь виділяти аналогії на морфологічному, морфофонемічному і лексичному рівнях мовних систем, здійснювати етимологічні реконструкції;
4. уявлення про інтерпретаційну діяльність як професійно-пошуковий інструмент та мистецтво;

5. реалізації низки відповідних аналітичних і синтетичних процедур обробки мовного матеріалу;
6. орієнтації у загальних тенденціях розвитку європейських мов;
7. здійснення лінгвокультурних універсологічно-орієнтованих інтерпретацій мовного матеріалу.

Під час семінарських (практичних) занять, індивідуальної навчально-дослідницької та самостійної роботи аспіранти **набувають уміння та навички, формують загальнопрофесійні компетенції щодо:**

- розуміння механізмів семіозису, сутності референції та типів номінації;
- осмислення загальних основ дискурсології;
- розуміння специфіки дискурс аналізу та застосування специфічних методик дослідження дискурсу до різних дискурсивних жанрів;
- розуміння сутності основних положень когнітивної лінгвістики;
- реконструкції універсальних та етноспецифічних властивостей мовних знаків;
- поєднання традиційних методологій аналізу тексту із сучасними інструментами обробки мовних даних;
- визначення та інтерпретації лінгвокогнітивного підґрунтя номінативних одиниць;
- інтерпретація та узагальнення отриманих результатів на засадах міждисциплінарного підходу.

Під час лекційних і практичних занять, індивідуальної навчально-дослідницької та самостійної роботи аспіранти набувають таких **компетентностей:**

Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, до генерування та обґрунтування нових ідей.

Здатність до пошуку, обробки, систематизації, аналізу та критичної оцінки інформації з різних джерел; критичного мислення; аналізу міждисциплінарних явищ та процесів; реалізації власного аксіологічного та наукового потенціалу.

Здатність ефективно застосовувати сучасні інформаційні та комунікаційні технології.

Здатність до громадянської та соціальної активності й відповідальності.

Усвідомлення суспільної ваги моральних, культурних, наукових цінностей і шляхів їх збереження та примноження.

Засвоєння й осмислення основних наукових концепцій, історії розвитку та сучасного стану філологічних знань, актуальних теоретичних і практичних проблем.

Здатність аналізувати філологічні явища з погляду фундаментальних принципів і знань та на основі відповідних загальнонаукових методів.

Здатність планувати, обґрунтовувати та оцінювати філологічне дослідження

та передбачати його результати.

Здатність збирати дані для філологічного дослідження, науково систематизувати, аналізувати та інтерпретувати філологічні явища.

Здатність розв'язувати широке коло проблем і завдань у галузі філології з використанням теоретичних та експериментальних методів.

Здатність оперувати ґрунтовними лінгвістичними знаннями, зокрема в сфері лінгвосеміотики, концептології, контрастивної лінгвістики, семантики; застосовувати різні види лінгвістичного аналізу.

3. Результатами навчання стануть:

- знання в галузі загального мовознавства і суміжних гуманітарних галузях: глибоке розуміння ролі науки, освіти і культури в розвитку цивілізації; знання філософії та методології науки; застосування філософських ідей і концепцій у власних дослідженнях; знання структури, форм і методів наукового пізнання, їхньої еволюції, методології наукових досліджень.
- Теоретичні знання в обсязі, необхідному для розв'язання професійних і науково-дослідних завдань, зокрема: основних класичних і новітніх філологічних концепцій; фундаментальних праць з обраного напрямку досліджень; змісту теоретичних і прикладних філологічних дисциплін; теоретичних і практичних проблем у галузі дослідження.
- Знання особливостей організації та розвитку вітчизняної та світової науково-дослідної інфраструктури в галузі лінгвістики; правових та етичних норм, які регулюють міжособистісні відносини у професійних колективах; нормативно-правової бази розвитку сучасної освіти і науки, тенденцій відповідної політики в Україні.
- Здатність проводити огляд, критичний аналіз, оцінку й узагальнення наукових концепцій, підходів і поглядів у галузі дослідження; формулювати, обґрунтовувати та захищати власну наукову позицію та концепцію.
- Використовувати інформаційно-комунікаційні технології у професійній науково-інноваційній діяльності.
- Планувати, реалізовувати та оцінювати стратегії особистого самовдосконалення і саморозвитку як науковця.
- Професійно, аргументовано, етично виважено і соціально відповідально пояснювати сутність конкретних філологічних явищ та пов'язаних з ними наукових проблем і власну думку щодо них.
- Критично оцінювати наукові філологічні напрями, школи, підходи і методи на основі їх аналізу, порівняння і класифікації.
- Аргументовано пояснювати, оцінювати і зіставляти: тенденції, методичні новації та розробки у вищій освіті, зокрема філологічній.

**4. Структура навчальної дисципліни (змістового модуля)
Тематичний план для денної форми навчання**

№ п/п	Назви теоретичних розділів	Кількість годин				
		Разом	Аудиторних	Лекцій	Семинарських	Самостійна робота
Змістовий модуль І. Дослідження германських мов у міждисциплінарному вимірі						
1	Вступ. Парадигми мовознавства. "Загальне мовознавство" і сучасне розуміння "міждисциплінарності". Мова як система. Мова як код.	23	3	4	2	20
2	Динаміка розвитку мов у міждисциплінарному вимірі. Теорія систем як основа "парасолькового вектору" досліджень. Універсалії.	23	3	4	2	20
3	Мова та мислення. Універсальні когнітивні операції. Мовні та концептуальні картини світу європейських етносів. Механізми семіозису та референції.	34	4	4	4	20
4	Мовна особистість у дзеркалі мови і дискурсу. Дискурсивний простір і глобалізаційні процеси	24	4	4	4	20
5	Неологія сучасних європейських мов. Універсальні алгоритми міжмовних взаємодій. Європейські мови в електронному середовищі.	23	3	4	2	10
6	Універсальні та етноспецифічні прецедентні феномени у віддзеркаленні європейськими мовами.	23	3	4	2	10
	Модульний контроль	10				
	Разом за модуль	150	40	24	16	100
	Разом за освітньою програмою	150	40	24	16	100

Тематичний план для заочної форми навчання

№ п/п	Назви теоретичних розділів	Кількість годин				
		Разом	Аудиторних	Лекцій	Семінарських	Самостійна робота
Змістовий модуль І.						
Дослідження європейських мов у міждисциплінарному вимірі						
1	Вступ. Парадигми мовознавства. "Загальне мовознавство" і сучасне розуміння "міждисциплінарності". Мова як система. Мова як код.	23	3	2	1	20
2	Динаміка розвитку мов у міждисциплінарному вимірі. Теорія систем як основа "парасолькового вектору" досліджень. Універсалії.	23	3	2	1	20
3	Мова та мислення. Універсальні когнітивні операції. Мовні та концептуальні картини світу європейських етносів. Механізми семіозису та референції.	34	4	2	2	30
4	Мовна особистість у дзеркалі мови і дискурсу. Дискурсивний простір і глобалізаційні процеси	24	4	2	2	20
5	Неологія сучасних європейських мов. Універсальні алгоритми міжмовних взаємодій. Європейські мови в електронному середовищі.	23	3	2	1	20
6	Універсальні та етноспецифічні прецедентні феномени у віддзеркаленні європейськими мовами.	23	3	2	1	20
	<i>Разом за модуль</i>	150	20	12	8	130
	<i>Разом за освітньою програмою</i>	150	20	12	8	130

5. Програма навчальної дисципліни (змістового модуля)

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I

Дослідження європейських мов у міждисциплінарному вимірі

Тема 1. Вступ. Парадигми мовознавства. "Загальне мовознавство" і сучасне розуміння "міждисциплінарності". Мова як система. Мова як код

Вступні зауваги. Мова як відкрита багатофункціональна знакова система. "Загальне мовознавство" у колі сучасних мовознавчих студій. "Міжпарадигмальність" та "міждисциплінарність". Парадигма, метод, методика, техніка аналізу. Мова як система. Мова як код.

Основні поняття теми: мова, система, код, поступ, лінгвістика, парадигма, паралель, метод.

Література основна: [1,2,3,4]

Тема 2. Динаміка розвитку мов у міждисциплінарному вимірі

Мовні системи в динаміці: поступ і розвиток. Теорія систем та синергетика. Універсальні закономірності поступу відкритих систем. Трансформації мовних систем як прояв адаптивності: базові закономірності.

Універсальні моделі розвитку мови як "парасольковий вектор" дослідження. Універсалії та "фріквенталії" як маркери системного поступу.

Основні поняття теми: поступ, розвиток, трансформація, універсалія, модель, закономірність, відкрита система

Література основна: [9,10, 14, 18,35]

Тема 3. Мовні і концептуальні картини світу германських етносів

"Загальне мовознавство" на перетині з нейрофізіологією, нейролінгвістикою та когнітивною лінгвістикою.

Лінгвокогнітивні основи референції та номінації.

Інформаційний простір і картина світу. Картина світу і семіосфера. Картина світу і тип свідомості. Картина світу і світогляд. Картина світу і мовний код. Критерії ідентифікації картини світу. Альтернативний світ. Моделювання картин світу засобами європейських мов. Семіозис і мовна номінація як моделювально-креативні процеси.

Основні поняття теми: картина світу, концептуальна картина світу, моделювання, категоризація, номінація

Література основна: [5, 15, 16, 27,59]

Тема 4. Мовна особистість у дзеркалі мови і дискурсу

Сучасні підходи до ідентифікації дискурсу. Дискурс і текст. Дискурс як тексто- і ноємогенез. Типологія дискурсу. "Дискурсивний простір".

"Мовна особистість" чи людина? Критерії ідентифікації мовної особистості. Мовна особистість в онтологічному та епістемному вимірах.

Дискурсивна поведінка і дискурсивна особистість.

Основні поняття теми: дискурс, типологія дискурсу, дискурсивна поведінка, дискурсивний акт, мовленнєвий акт, мовна особистість

Література основна: [10, 19, індивідуальний пошук]

Тема 5. Неологія у сучасних європейських мовах. Європейські мови в електронному середовищі

Неологія як адаптивна трансформація системи. Неологія в аспекті категоризаційної діяльності. Неологія і трансформація картин світу. Проєктивна неологія. Безреферентна лексика і моделювання образу світу. Штучні мови і авторські лінгвальні конструкти.

Основні поняття теми: неологія, неологізм, вторинна номінація, семантика, моделювання, трансформація

Література основна: [30, 36, 40, індивідуальний пошук]

Тема 6. Універсальні та етноспецифічні прецедентні феномени у віддзеркаленні європейськими мовами

Прецедентні феномени, висловлювання, тексти. Прецедентні феномени і культура. Прецедентні феномени і картина світу. Лінгвокогнітивні основи функціонування прецедентних феноменів. Універсальні прецедентні феномени. Прецедентні висловлювання у структурі інтертексту.

Основні поняття теми: прецедентний феномен, прецедентний текст, прецедент не висловлювання, інтертекст, алюзія, міжкодова взаємодія

Література основна: [індивідуальний пошук]

6. Контроль навчальних досягнень.

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень аспірантів

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного контролю

№ з/п	Вид діяльності аспіранта	Макс. кількість балів за одиницю	Модуль 1	
			Кільк. одиниць до розрахунку	Макс. кількість балів за вид
1	Відвідування лекцій	1	6	6
2	Відвідування практичних занять	1	4	4
3	Виконання завдань для самостійної роботи	10	3	30
4	Робота на практичних заняттях	15	4	60
Разом 100 балів				
Максимальна кількість балів: 100				
Розрахунок коефіцієнта: 100:100=1				

Умовою зарахування проходження дисципліни «Актуальні питання загального мовознавства» є отримання аспірантом не менше 60-ти балів за результатами всіх видів означених робіт.

6.2. Завдання для самостійної роботи

6.1.1. Підготуйте короткий аналітичний огляд, висловіть та обґрунтуйте власну позицію, наведіть приклади

1. Універсалії: мово-центричний та міждисциплінарний підходи. Типи універсалій

2. Мова та мислення: чи існує Lingua mentalis? Нейрофізіологічні основи мовно-мовленнєвої діяльності. Мовні механізми у категоризації.

3 Текст в міждисциплінарному вимірі. Текст з позицій теорії систем. Світ як текст.

4. Інформація, підходи до визначення. Співвідношення інформації та сигніфікату. Надлишкова інформація, специфіка дисипації.

5. Патогенні тексти. Маркери патогенності. Прагматика конструювання ПТ.

6. Інтертекстуальність, гіпертекстуальність, креолізація, прецедентність.

7. Картина світу. Альтернативний світ. Мовне моделювання альтернативного світу.

8. Прагматика висловлювань: типологія інтенцій, природа інтенцій з позицій теорії систем

9. Базові когнітивні операції.

10. Оптимізація систем : прояви у мові та мовленні

11. Операція редукції: когнітивний, прагматичний та лінгвальний виміри.

12. Співвідношення ірраціональності та раціональності в категоризації та

функціонуванні мовних систем. Первинний та вторинний міф. Симулякри. Маніпуляції.

13. Мова, мислення та ШІ : хто кого навчає і хто ким керує ?

14. Штучні мови: універсальні моделі конструювання. Прагматика використання штучних мов.

15. "Мовна особистість" – чи існує ? Універсологічний підхід до типологізації користувачів мови.

16. Чи "мертві мови" остаточно "мертві" ?

17. Мовна терапія.

18. Мовна політика

19. Мультиmodalність

20. Безреферентні номінації

6.1.2 *Запропонуйте широку міждисциплінарну інтерпретацію результатів власного дисертаційного дослідження. Доведіть, що отримані результати "вписуються" до відомих універсальних закономірностей поступу відкритих систем*

Критерії оцінювання рівня виконання завдань для самостійної роботи:

1. своєчасність виконання - 10;
2. повнота обсягу виконання 10;
3. якість виконання - 50;
4. самостійність виконання - 10;
5. виявлення ініціативності -10;
6. виявлення творчого підходу - 10.

6.3. Оцінювання освітніх досягнень аспірантів за системою ECTS

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90-100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з можливими незначними недоліками
B	82-89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням навчальної дисципліни – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

7. Рекомендовані джерела

Література основна:

1. Aitchison J. (2008). *Teach Yourself Linguistics*. 6th ed. Chicago: Contemporary Books, 21–25; 135–160.
2. Chomsky N. (1993). *Language and Thought*. London: The Frick Collection. 96 p.
3. Cutting J. (2002). *Pragmatics and Discourse: A resource book for students*. Florence: Routledge. 187 p.
4. Finch G. (2003). *How to Study Linguistics: A guide to understanding language*. 2nd ed. New York: Palgrave Macmillan. 249 p.
5. Fromkin V., Rodman R., Hyams N. (2011). *An Introduction to Language*. 9th ed. Boston: Wadsworth Cengage Learning. 620 p.
6. Nöth, W. (2021). Linguistics and semiotics in the framework of sciences in general *Cahiers du Centre de Linguistique et des Sciences du Langage*. DOI: 10.26034/la.cdclsl.2021.1360
7. Pinker, S. (1997). *How the Mind Works*. Penguin Books,
8. Pinker, S. (1999). *Words and Rules*. Basic Books.
9. Saussure, F. de (2006). *Writings In General Linguistics*, Ed by Simon Bouquet, Rudolf Engler, Carol Sanders, and Matthew Pires. Oxford University press

Література додаткова:

1. Буніятова І.Р. (2000). Ірраціональність vs раціональність у мові давньогерманських етнічних спільнот. *Вісник Київського лінгвістичного університету*. Серія Філологія. Т. 3. № 2, 47-53.
2. Гадамер Г-Г. (2021). Міф і розум. *Герменевтика і поетика. Вибрані твори*. Пер. з німецької. К.: “Юніверс”, 100-118.
3. Жаборюк О.А. (2000) Про мовний і логічний аспекти предикації. *Мовознавство*. 1, 69-74.
4. Кочерган М. П. (2000). *Вступ до мовознавства*. К.: Вид центр "Академія", 7–36.
5. Яворська Г.М. Прескриптивна лінгвістика як дискурс: мова, культура, влада. / Нац. акад. наук України. Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні. – К., 2000. – 288 с.
6. Belekhova L. (2000). Conceptual Integration in Poetic Text Interpretation. *Наукові записки*. 22 (1). Серія Філологічні науки (мовознавство). Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 23-31.
7. Blank A. Why do new meanings occur? A cognitive typology of the motivations for lexical semantic change // *Historical Semantics and Cognition* / ed. by A. Blank, P. Koch. – Berlin, NY: Mouton de Gruyter, 1993. – P. 61-90.

8. Casadellà, M. (2024). *Scientia ex Machina: A Cross-Curricular Classroom Introduction to General Linguistics*. *Theoretical Linguistics in the Pre-University Classroom* [10.5871/bacad/9780197267479.003.0016](https://doi.org/10.5871/bacad/9780197267479.003.0016)
9. Dash, N.S. (2024) *Language and Linguistics: A Scientific Approach to Language*. Heritage Publishers: New Delhi
10. Dijk, Teun A. (2019). *Van Macrostructures. An Interdisciplinary Study of Global Structures in Discourse, Interaction, and Cognition*. London: Routledge.
11. Fauconnier G., Turner M. *Conceptual Integration Networks // Cognitive Science*. – Vol.22. – № 2. – 1998. – P. 133-188.
12. Freeman M. *Metaphor and Metonymy as Conceptual Blending*. Abstracts of the 6th International Cognitive Linguistics Conference. 10-16 July, 1999, Stockholm, Sweden. – P. 58-59.
13. Gelfert, H.-D. (2014). *Von Innerlichkeit zu Nüchternheit. Deutsche Kultur heute*. *PoliTeknik*. Retrieved January 7, 2021, from <http://politechnik.de/language/de/author/hans-dieter/>.
14. Glucksberg S., McGlone M. *When love is not a journey: What metaphors mean // Journal of Pragmatics*. – 1999. – №12. – Vol. 31. – P. 1541-1559.
15. Grandy R.E. *Semantic Fields, Prototypes and the Lexicon // Frames, Fields and Contrasts. New Essays in Semantics and Lexical Organization*. — Hillsdale (NJ): Lawrence Erlbaum Associates, 1992. – P.103-122.
16. Intelmann, C. (2004). *Der Raum in der Psychoanalyse. Zur Wirkung des Raumes auf den psychoanalytischen Prozeß. Inaugural-Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades der Philosophie*. München: Ludwig-Maximilians-Universität.
17. Jackendoff R.S. *Semantics and Cognition*. – Cambridge (Mass.): MIT Press, 1990. – 283 p.
18. Jackendoff R.S. *Patterns in the Mind. Language and Human Nature*. – New York: Basic Books, 1994. – 246 p.
19. Jackendoff R.S. *Conceptual Semantics and Cognitive Linguistics // Cognitive Linguistics*. – 1995-1996. – Vol.7-1. – P. 93-128.
20. Lakoff G. *Women, Fire and Dangerous Things. What Categories Reveal About the Mind*. - Chicago: The University of Chicago Press. – 1987. – 614 p.
21. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. – Chicago and London: The University of Chicago Press. – 1990. – 306 p.
22. Langaker R.W. *Foundations of Cognitive Grammar*. – Stanford: Stanford Univ. Press, 1987. – 504 p.
23. Langaker R.W. *Concept, Image and Symbol, the Cognitive Basis of Grammar*. – Berlin – New York: Mouton de Gruyter, 1999. – 395 p.
24. Mio J.S. and Katz A.N. *Metaphor: Implications and applications*. – Mahwah, (N.J.): Erlbaum, 1996. – 269 p.
25. Nuyts J. *Cognitive Linguistics // Journal of Pragmatics*. – 1993. – Vol. 20. – # 3. P. 269-290.

26. Paul H., Geschichte der germanischen Philologie. // Grundriss der germanischen Philologie, 2 Aufl., Bd 1, Straßburg, 1901;
27. Ryan M.-L. Possible Worlds. Artificial Intelligence and Narrative Theory. – Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press, 1991. – 291 p.
28. Schleifer R. Culture and cognition: the boundaries of literary and scientific inquiry / Schleifer Ronald, Robert Con Davis, Nancy Mergler Ithaca: Cornell University Press, 1992, xxi, 269 p.
29. Schank R., Birnbaum L. Memory, Meaning and Syntax // Talking Minds: The Study in Cognitive Science. — Cambridge (Mass.): MIT Press, 1984. — P. 49-65.
30. Shepard R.N., Cooper L. Mental Images and Their Transformations. – Cambridge: Cambridge University Press, 1986. – 242 p.
31. Setzke, R.S. (2024). Linguistic paradigms as cognitive entities: A domain-general approach. Yearbook of the German Cognitive Linguistics Association 12(1):73-94DOI: [10.1515/gcla-2024-0004](https://doi.org/10.1515/gcla-2024-0004)
32. Shofer P., Rice D. Metaphor, Metonymy and Synecdoche // Semiotica. – 1997. – V. 21. – P. 23-46.
33. Streitberg W., Michels V., Jellinek M. H., Die Erforschung der indogermanischen Sprachen, Lfg. 1—2. Germanisch. Straßburg, 1927—36 (Streitberg W. A., Geschichte der indogermanischen Sprachen, Bd 2);
34. Stroh Fr., Handbuch der germanischen Philologie, B., 1952;
35. Kurzer Grundriss der germanischen Philologie bis 1500, hrsg. von L. E. Schmitt, Bd 1, Sprachgeschichte, B., 1970;
36. Markey T. L., Kyes R. L., Roberge P. T., Germanic and its dialects. A grammar of Proto-Germanic, pt 3. Bibliography and indexes, Amst., 1977.